

ČESKÁ REPUBLIKA

ROZSUDEK
JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší správní soud rozhodl v senátě složeném z předsedkyně JUDr. Lenky Kaniové a soudců JUDr. Marie Žiškové a JUDr. Zdeňka Kühna v právní věci žalobce: **L. K.**, proti žalované: **Česká správa sociálního zabezpečení**, se sídlem Křížová 25, Praha 5, o žalobě proti rozhodnutí žalované ze dne 15. 4. 2011, č. j. X, v řízení o kasační stížnosti žalobce proti usnesení Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. 2. 2012, č. j. 20 Ad 23/2011 - 50,

takto:

I. Kasační stížnost **se zamítá**.

II. Žalobce **nemá** právo na náhradu nákladů řízení o kasační stížnosti.

III. Žalovanému **se nepřiznává** náhrada nákladů řízení o kasační stížnosti.

Odůvodnění:

I.
Vymezení věci

[1] Žalobce brojí žalobou u Krajského soudu v Ostravě (dále jen „krajský soud“) proti v záhlaví označenému rozhodnutí žalované, kterým zamítla námitky žalobce a potvrdila rozhodnutí žalované ze dne 10. 1. 2011, č. j. X. Současně s podáním žaloby požádal žalobce o osvobození od soudních poplatků. Přípisem ze dne 27. 12. 2011 požádal pro řízení o žalobě o ustanovení zástupce z řad advokátů.

[2] Krajský soud usnesením ze dne 8. 2. 2012, č. j. 20 Ad 23/2011 – 50, rozhodl tak, že žalobci zástupce z řad advokátů neustanovil. Soud dospěl k závěru, že u žalobce jsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků, neboť jeho měsíční příjem plynoucí z výkonu práce ve věznici činí 2000 Kč. Pro ustanovení zástupce však musí být splněna i další podmínka, a to že ustanovení zástupce je nezbytně nutné k ochraně práv žalobce.

[3] Krajský soud zdůraznil, že zákonem č. 303/2011 Sb., došlo mimo jiné i ke změně úpravy ustanovování zástupce na žádost účastníka řízení, u něhož jsou předpoklady pro osvobození od soudních poplatků. Možnost ustanovení zástupce se vztahuje pouze na ty účastníky, u nichž je to *nezbytně* třeba k ochraně jejich práv. Smyslem nové úpravy je zdůraznění mimořádnosti tohoto institutu. Všechna podání, která žalobce ve věci podal, jsou podle krajského soudu zcela jasná, konkrétní a vypovídající o tom, že se žalobce v předmětu věci zcela orientuje. Vzhledem k uvedenému dospěl soud k závěru, že v dané věci není nutné použít tohoto mimořádného institutu, neboť žalobce je schopen svá práva hájit sám a není nezbytně třeba k ochraně jeho práv ustanovit zástupce z řad advokátů.

II.
Shrnutí argumentů obsažených v kasační stížnosti

[4] Žalobce (dále jen „stěžovatel“) v kasační stížnosti namítá, že krajský soud vůbec nezkoumal, kdo podání stěžovatele vypracoval a spokojil se pouze s tím, že je podal stěžovatel. Stěžovatel nemá právnické vzdělání, je vyučen truhlářem, je státním občanem Slovenské republiky. Ve výkonu trestu odnětí svobody spoluodsouzení, kteří mají právní povědomí na vyšší úrovni a mají zkušenost ve věcech důchodových nároků, stěžovateli napomáhají při vypracování podání a tato stěžovatel přepíše svou rukou a odesílá soudu. Tato pomoc spoluodsouzených je však jejich dobrou vůlí a kdykoliv může být ukončena.

[5] V poučení napadeného usnesení chybí údaj o tom, že podmínkou řízení o kasační stížnosti je povinné zastoupení stěžovatele advokátem, pokud stěžovatel sám nemá vysokoškolské právnické vzdělání. Už toto samo o sobě předpokládá nezbytnost ustanovení zástupce z řad advokátů, jinak se jedná o záměrné maření práva stěžovatele, který si nemůže pro nemajetnost zástupce zvolit a kasační stížnost bude pro tuto vadu odmítnuta. Stěžovatel proto navrhuje, aby Nejvyšší správní soud usnesení zrušil v celém rozsahu.

III.
Právní hodnocení Nejvyššího správního soudu

[6] Nejvyšší správní soud nejprve posoudil formální náležitosti kasační stížnosti a konstatoval, že je podána včas, osobou oprávněnou, a jde o rozhodnutí, proti němuž je kasační stížnost přípustná.

[7] Nejvyšší správní soud dále uvádí, že nepřehlédl, že stěžovatel není v řízení o kasační stížnosti zastoupen advokátem a za kasační stížnost neuhradil soudní poplatek.

K tomu však lze uvést, že v nynějším řízení není nutné, s ohledem na jeho specifické okolnosti, aby stěžovatel hradil soudní poplatek a byl zastoupen, ve smyslu § 105 odst. 2 zákona č. 150/2002 Sb., soudní řád správní (dále jen „s. ř. s."). Jak již totiž Nejvyšší správní soud v minulosti judikoval (viz např. rozsudky ze dne 13. 9. 2007, č. j. 9 As 43/2007 - 77, nebo ze dne 24. 10. 2007, č. j. 1 Afs 65/2007 - 37; všechna zde citovaná rozhodnutí NSS jsou dostupná z www.nssoud.cz), v určitých typech řízení (např. v řízení o kasační stížnosti proti usnesení krajského soudu o zamítnutí návrhu žalobce na osvobození od soudních poplatků) by opětovné trvání jak na podmínce uhrazení poplatku pro toto řízení, tak i na podmínce povinného zastoupení ve svém důsledku znamenalo jen další řetězení téhož problému, což by popíralo smysl samotného řízení, a zároveň by nesvědčilo ani zásadě hospodárnosti a rychlosti řízení. soud má přitom za to, že uvedenou judikaturu lze přiměřeně vztáhnout i na nyní posuzovaný případ (srov. rozsudek NSS ze dne 28. 4. 2004, č. j. 6 Azs 27/2004 – 41, publ. pod č. 486/2005 Sb. NSS). Směřuje-li kasační stížnost proti usnesení, kterým krajský soud neustanovil žalobci zástupce pro řízení o žalobě, přičemž současně dovodil, že u žalobce jsou dány podmínky pro jeho osvobození od soudních poplatků, pak by trvání na povinném zastoupení a úhradě soudního poplatku v řízení o kasační stížnosti vedlo pouze k dalšímu „řetězení téhož problému", ve smyslu shora citované judikatury.

[8] Nejvyšší správní soud přezkoumal napadené usnesení krajského soudu i řízení, jež jeho vydání předcházelo, v souladu s § 109 odst. 3 a 4 s. ř. s., neshledal přitom vady, k nimž by musel podle § 109 odst. 4 s. ř. s. přihlédnout z úřední povinnosti; vázán rozsahem a důvody, které stěžovatel uplatnil ve své kasační stížnosti, dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná.

[9] Stěžovatel v kasační stížnosti uplatňuje důvod odpovídající § 103 odst. 1 písm. a) s. ř. s. Tvrzenou nezákonnost spatřuje především v nesprávném posouzení otázky potřebnosti ustanovení zástupce k ochraně práv žalobce ve smyslu § 35 odst. 8 s. ř. s.

[10] Co se týče hodnocení potřebnosti ustanovení zástupce k ochraně práv žalobce (§ 35 odst. 8 s. ř. s.) lze odkázat na bohatou judikaturu Nejvyššího správního soudu, která stanovila několik kritérií pro posouzení této otázky. První kritérium pro určení toho, zda je ustanovení zástupce třeba k ochraně práv navrhovatele, bezpochyby představuje charakter projednávané věci. Rozhodně se však nejedná o kritérium jediné. Například ve svém rozsudku ze dne 30. 9. 2003, č. j. 1 Azs 5/2003 - 46 (publ. pod č. 108/2004 Sb. NSS), Nejvyšší správní soud uvedl, že „*hmotněprávní charakter projednávané věci (...) nemusí být jediným a zcela určujícím faktorem, z něhož lze usoudit na to, zda je zástupce třeba k ochraně práv. Přinejmenším stejný význam je třeba klást i na osobnostní a faktické poměry účastníka řízení, úroveň povědomí o jeho právech v soudním procesu a vůbec o právních poměrech v České republice.*"

[11] Dále lze odkázat na rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 27. 5. 2004, č. j. 4 As 21/2004 - 64. Zdejší soud zde uvedl: „*Advokát bude ustanoven zástupcem účastníka k ochraně jeho zájmů tehdy, jde-li o věc po stránce skutkové nebo právní složitou a jestliže potřeba ochrany práv účastníka v soudním řízení vyjde najevo, např. z nekvalifikovaných podání účastníka, jímž se na soud obrací apod. Vzhledem k tomu, že největší nároky po odborné stránce klade na účastníka řízení formulování samotného návrhu (žaloby), navíc v poměrně*

krátkém časovém úseku, je právě obsahová a formální úroveň sepsané žaloby kritériem pro závěr soudu o potřebě ochrany práv účastníka.“ V citované věci Nejvyšší správní soud vyslovil souhlas se závěrem Městského soudu v Praze, že stěžovatelkou podaná žaloba proti rozhodnutí správního orgánu veškeré náležitosti takového podání obsahovala, včetně vymezení rozsahu napadených výroků, žalobních bodů a tím i vymezení rozsahu soudního přezkumu. Obsahovala též perfektní návrh rozsudečného výroku. Kasační stížnost proti rozhodnutí, kterým stěžovatelce nebyl ustanoven zástupce, proto zamítl. K obdobným závěrům dospěl Nejvyšší správní soud rovněž ve svém rozsudku ze dne 30. 5. 2007, č. j. 1 Afs 32/2006 - 48.

[12] Z výše uvedeného je patrné, že v řízení o správní žalobě není zastoupení advokátem povinné; nemajetnost a absence právního vzdělání na straně žalobce samy o sobě tedy nezakládají důvod pro ustanovení zástupce z řad advokátů. Tomu ostatně odpovídá i praxe, kdy se nemalá část účastníků řízení probíhajících podle soudního řádu správního domáhá svých práv přímo, bez jakéhokoli zastoupení. Institut ustanovení zástupce není obecně institutem sloužícím k zajištění zastoupení nemajetných účastníků řízení bez právnického vzdělání, nýbrž institutem, jež má být využit až v případě, kdy nemajetný účastník bez ohledu na své vzdělání není způsobilý bránit svá práva před soudem sám.

[13] Soud tedy při rozhodování o žádosti o ustanovení zástupce zvažuje, nakolik je žalobce sám způsobilý se před soudem hájit; přitom přihlíží k charakteru projednávané věci, k osobnostním poměrům žalobce a k úrovni žaloby, případně dalších podání, z nichž lze dovodit úroveň povědomí žalobce o jeho právech v soudním procesu a vůbec o právních poměrech v České republice.

[14] Těmto požadavkům krajský soud v nyní posuzované věci dostál. Shledal přitom, že všechna podání žalobce, tj. žaloba, návrh na doplnění podkladů pro posudkový orgán znaleckým posudkem, který byl vypracován pro trestní řízení a vyjádření žalobce ze dnů 25. 8. 2011, 29. 8. 2011, 12. 9. 2011 a 27. 12. 2011 k posudku vypracovanému posudkovou komisí Ministerstva práce a sociálních věcí jsou zcela jasná, konkrétní a vypovídající o tom, že žalobce se v předmětu věci zcela orientuje a je proto způsobilý se před soudem sám hájit.

[15] Nejvyšší správní soud se s uvedenými závěry krajského soudu vyjádřenými v napadeném usnesení ztotožňuje. Stěžovatel se zjevně v českém právním řádu orientuje do té míry, že byl schopen podat žalobu, která naplňuje všechny zákonné požadavky (včetně vymezení žalobních bodů, a tím i rozsahu soudního přezkumu a perfektního návrhu rozsudečného výroku), využil svých rozličných procesních možností (žádost o osvobození od soudních poplatků, o ustanovení zástupce), reagoval na výzvy soudu a vyjadřoval se k podkladům obsaženým ve spise (posudek posudkové komise Ministerstva práce a sociálních věcí). Nad rámec uvedeného lze uvést, že stejnou zdatnost projevil i při komunikaci s Nejvyšším správním soudem (tj. při podání kasační stížnosti, která zcela odpovídá všem zákonným požadavkům).

[16] Stěžovatel až v kasační stížnosti namítl, že svá podání vytváří na základě výpomoci od spoluodsouzených, kteří mu takto pomáhají jen na základě své dobré vůle a tato pomoc může být kdykoli ukončena. K této námitce je třeba v prvé řadě uvést, že se vztahuje k budoucí hypotetické situaci, která může, avšak nemusí nastat. V současnosti je stěžovatel

(byť za pomoci jiných osob) schopen svá práva před soudem účinně hájit (jak vyplývá z výše uvedeného).

[17] Soudy při rozhodování o žádosti o ustanovení zástupce musejí posuzovat aktuální situaci žadatele, přičemž zpravidla není možno žádat o ustanovení zástupce opakovně, poté co o ní krajský soud rozhodl, neboť rozhodnutím o takové žádosti je založena překážka věci rozhodnuté. Výjimku představují případy, kdy na straně žadatele dojde k podstatné změně skutečností, jež byly rozhodující z hlediska jeho první žádosti a tudíž i z hlediska zákonných podmínek pro ustanovení zástupce. Překážka věci rozhodnuté v takovém případě není založena, žadatel může o ustanovení zástupce zažádat opakovaně a krajský soud má povinnost o takové nové žádosti, s přihlédnutím k nově tvrzeným skutečnostem, rozhodnout (srov. rozsudek NSS ze dne 12. 5. 2008, č. j. 3 Ads 43/2007 – 150). Je také třeba dodat, že v nyní projednávané věci stěžovatel okolnosti sepisu žaloby a jeho dalších podání v žádosti o ustanovení zástupce, ani jindy v průběhu řízení neuvedl (v žádosti uvedl toliko, že požaduje ustanovení zástupce z důvodu složitosti věci). Krajský soud proto neměl důvod k pochybnostem o způsobilosti stěžovatele hájit si za současné situace před soudem své zájmy sám.

[18] Jak vyplývá z výše uvedeného, krajský soud při projednání žalobcovy věci řádně zvážil veškeré skutečnosti a zákonné podmínky pro ustanovení zástupce a následně správně dovodil, že žalobce je schopen své zájmy v řízení účinně bránit sám.

[19] Je nutno též poznamenat, že shora citovaná judikatura zdejšího soudu vychází z právní úpravy účinné do 31. 12. 2011, která pro možnost ustanovení zástupce stanovila mírnější podmínky, než v současnosti účinná úprava (zavedená do § 35 odst. 8 s. ř. s. zákonem č. 303/2011 Sb.). Zatímco dříve postačovalo prokázat potřebnost ustanovení zástupce k ochraně práv účastníka, nyní musí být toto ustanovení *nezbytně třeba.* Více než dříve tedy bude ustanovení zástupce na základě žádosti účastníka řízení institutem výjimečným. V nyní projednávané věci nebyla prokázána potřebnost ustanovení ani na základě předcházející judikatury vycházející z mírnějších podmínek. Tím spíše u stěžovatele nemohly být dány důvody pro ustanovení zástupce podle nyní účinného znění soudního řádu správního. Krajský soud tedy při posouzení této otázky nepochybil.

[20] Vzhledem ke shora uvedenému považuje Nejvyšší správní soud tuto kasační námitku za nedůvodnou.

[21] Stěžovatel také namítal, že v poučení dotčeného usnesení chybí údaj o tom, že podmínkou řízení o kasační stížnosti je povinné zastoupení stěžovatele advokátem.

[22] Podle § 54 odst. 2 první věta s. ř. s. rozsudek musí být písemně vyhotoven, musí obsahovat označení soudu, jména všech soudců, kteří ve věci rozhodli, označení účastníků, jejich zástupců, projednávané věci, výrok, odůvodnění, poučení o opravném prostředku a den a místo vyhlášení. Podle § 55 odst. 5 s. ř. s. o usnesení platí přiměřeně ustanovení o rozsudku.

[23] Požadavky na obsah a rozsah poučení o opravném prostředku vyplývají z § 36 odst. 1 druhá věta s. ř. s., podle kterého je soud povinen poskytnout účastníkům řízení stejné

možnosti k uplatnění jejich práv a poskytnout jim poučení o jejich procesních právech a povinnostech v rozsahu nezbytném pro to, aby v řízení neutrpěli újmu. Jak uvedl zdejší soud v rozsudku ze dne 21. 12. 2007, č. j. 4 Ads 125/2007 – 59, *„v poučení o opravném prostředku proto musí být jednoznačně a srozumitelně uvedeno, jakým opravným prostředkem může účastník řízení rozhodnutí soudu napadnout, v jaké lhůtě a u jakého soudu se tento opravný prostředek podává. Jedině takové poučení o opravném prostředku může plnit svou funkci a náležitě instruovat účastníka řízení o tom, jak má postupovat, aby v řízení neutrpěl újmu - např. v podobě odmítnutí kasační stížnosti pro opožděnost.“*

[24] V poučení napadeného usnesení lze všechny shora uvedené náležitosti nalézt. Je pravdou, že krajský soud do poučení neuvedl, že jednou z podmínek řízení o kasační stížnosti je povinné zastoupení stěžovatele advokátem. Tato informace ovšem není nezbytnou součástí poučení, jejím neuvedením nemůže účastník v řízení utrpět žádnou újmu, neboť i v případě, že podá kasační stížnost, aniž by byl řádně zastoupen, bude mít vždy prostor tento nedostatek podmínek řízení k výzvě Nejvyššího správního soudu ve stanovené lhůtě odstranit. Nadto, jak už bylo uvedeno výše, v řízení o kasační stížnosti proti usnesení o nevyhovění žádosti o ustanovení zástupce, není třeba vzhledem k povaze věci trvat na povinném zastoupení stěžovatele ve smyslu § 105 odst. 2 s. ř. s. V takovém případě není ani v řízení před Nejvyšším správním soudem potřeba ustanovit stěžovateli zástupce z řad advokátů a při neexistenci zastoupení advokátem není důvod pro odmítnutí kasační stížnosti (srov. rozsudek NSS ze dne 28. 4. 2004, č. j. 6 Azs 27/2004 – 41, publ. pod č. 486/2005 Sb. NSS). V nyní projednávané věci by tak poučení, jež by obsahovalo informaci o povinném zastoupení stěžovatele v řízení o kasační stížnosti, bylo matoucí a odporující konstantní judikatuře Nejvyššího správního soudu. Krajský soud tedy v dané věci poučil stěžovatele o jeho procesních právech a povinnostech ve zcela dostatečném rozsahu tak, že stěžovatel nemohl v řízení utrpět újmu.

[25] Stěžovateli lze dát za pravdu, že jednou z podmínek řízení o kasační stížnosti představuje povinné zastoupení advokátem (§ 105 odst. 2 s. ř. s.). Stěžovatel se domnívá, že již tato skutečnost měla odůvodnit nezbytnost ustanovení zástupce. Je však třeba připomenout, že krajský soud rozhodoval o ustanovení zástupce pro řízení o žalobě, nikoli pro řízení o kasační stížnosti. V řízení o žalobě pak není (na rozdíl od řízení o kasační stížnosti) zastoupení advokátem povinné. Proto ani z tohoto důvodu nemohl krajský soud konstatovat nezbytnou potřebu ustanovení advokáta v řízení o žalobě.

[26] I tato námitka je nedůvodná.

IV.
Závěr a náklady řízení

[27] Nejvyšší správní soud s ohledem na výše uvedené dospěl k závěru, že kasační stížnost není důvodná, a proto ji dle § 110 odst. 1 věty druhé s. ř. s. zamítl. O náhradě nákladů řízení rozhodl Nejvyšší správní soud na základě § 60 odst. 1 ve spojení s § 120 s. ř. s. Žalobce nebyl v řízení o kasační stížnosti úspěšný, a proto nemá právo na náhradu nákladů řízení. Žalovanému v tomto řízení žádné náklady nevznikly, a proto mu soud náhradu nákladů řízení nepřiznal.

P o u č e n í : Proti tomuto rozsudku **n e j s o u** opravné prostředky přípustné.

V Brně dne 3. dubna 2012

JUDr. Lenka Kaniová
předsedkyně senátu